

**Cech kovářů, zámečníků, kolářů, sklenářů, bednářů a hřebíkářů
Hostouň
1762–1843**

Inventář

EL NAD č.: 1824
AP č.: 411

Mgr. Radka Kinkorová
Horšovský Týn 2015

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky.....	5
Seznam použitých pramenů a literatury.....	6

Přílohy

Seznam použitých zkratk	7
Inventární seznam.....	8

I. Vývoj původce archiválií

Cechy se nazývala sdružení řemeslníků stejného nebo podobného oboru utvořená zprvu snad z náboženských a společenských důvodů, záhy však sloužící především k hájení ekonomických zájmů. Uzavřené skupiny řemeslníků usilovaly o co nejvýhodnější nákup surovin a o odbytový monopol na městském trhu. Snaha zabezpečit svým členům zaručené existenční jistoty vedla sice k určitým omezením jednotlivých řemeslníků a k reglementaci jejich dílen, ale v zájmu celku. Pravidla fungování cechu určovaly artikule (též statuta nebo řád), jež obsahovaly normy pro provozování řemesla a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnického dorostu a rovněž zahrnovaly normativ dobrých mravů. Cechovní sdružení, nazývaná někdy rovněž pořádky, plnila také důležitou korporativní roli v oblasti sociální.

Postupně se rozvinula i pevná podoba cechovní organizace, v jejímž čele stál cechmistr spolu se staršími, kteří dbali na dodržování zásad stanovených ve statutech a mohli kontrolovat i jakost prodávaných výrobků. Cech měl svoji vlastní samosprávu, ale současně byl podřízen městské správě. Cechovní starší měli spravovat cechovní pokladnici, obsahující cechovní jmění, cechovní dokumenty a nařízení určená cechům, která musela být předčítána na cechovních schůzích konaných zpravidla 3–4krát ročně. Cechmistry volila cechovní shromáždění a potvrzovala je městská rada, které skládali přísahu. Jejich volbu musela stvrdit také správa panství. Dozor nad cechy vykonávali cechovní inspektoři, jejichž funkce dozoru nad činností cechů byla zřízena v roce 1731 generálním cechovním patentem pro české země. Cechovní inspektoři bývali spolu s cechovními písaři přítomni cechovním schůzím.

Cechovní sdružení se začala utvářet společně s rozvojem městské společnosti. Počátky fungování cechovního systému v Hostouni jsou doloženy v 16. století, na jehož konci bylo městečko povýšeno na město a spolu s tímto statutem se Hostouni dostalo od Rudolfa II. povolení, aby se zde usazovali řemeslníci.¹ Odbytiště svých výrobků nacházeli hostouňští řemeslníci na trzích v městečku a v okolních městech.²

Vedle jednooborových cechů se na přelomu 16. a 17. století vytvářely cechy společné pro řemeslníky vícera druhů řemesel, zejména takových, která byla v určité lokalitě početně málo zastoupená. Takováto slučování řemesel pochopitelně nejvíce probíhala v malých městečkách a sídlech vrchnostenské správy. Skladba řemesel v hostouňském cechu, jehož archiválie zpracovává předkládaný inventář, není neobvyklá. Kováři se často seskupovali společně s dalšími kovo zpracujícími řemesly; zde zámečníci a hřebíkáři představují vlastně užší specializaci kovářství. Bednáři byli nuceni na dokončení některých svých výrobků spolupracovat s kováři a konečně spojení kovářů a kolářů v jednom cechu patřilo k těm nejběžnějším. Kováři se věnovali zpracování železa a jejich práce byla nazývána buď bílým kovářským dílem, které představovalo výrobu rozličného železného zboží, anebo černým kovářským dílem, jež spočívalo v kování koní a vozů, které zase vyráběli koláři.

Působnost hostouňského cechu, jak bylo běžné, přesahovala hranice městečka, takže v cechu byli organizováni řemeslníci i z okolních lokalit.

Cech kovářů, zámečníků, kolářů, sklenářů, bednářů a hřebíkářů v Hostouni ukončil svoji činnost, stejně jako všechny ostatní cechy, k 1. květnu 1860, kdy vstoupil v platnost císařský patent č. 227 ř. z., živnostenský řád z 20. prosince 1859. Ten v úvodním článku III zrušil veškeré dosavadní předpisy o získávání živnostenského oprávnění, jakož i ostatní starší

¹ Státní okresní archiv Domažlice (dále SOKA Domažlice), Archiv města Hostouň (dále AM Hostouň), i. č. 1, listina z 20. února 1587, kterou Rudolf II. uděluje na prosbu Jiřího z Gutštejna městečku Hostouni znak, pečeť, právo pečetit červeným voskem, povyšuje městečko na město a povoluje, aby se v něm usazovali řemeslníci, L1.

² Údaje o konání trhů v Hostouni viz např. SOKA Domažlice, AM Hostouň, i. č. 4, listina Jiřího z Gutštejna z 23. dubna 1598, kterou potvrzuje starší privilegium z roku 1456, v němž je ustanoveno povolení obci vybírat a užívat poplatky z jarmarku, L4.

normy o provozování živností, které byly v rozporu s novým živnostenským řádem, který zavedl. Tento řád nahradil dosud existující cechy živnostenskými společenstvy (§§ 106–130).

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně se nedochovaly žádné písemné záznamy dokládající převzetí archiválií hostouňských cechů do archivu.

O uložení dokumentů před jejich převzetím do archivu máme jen neúplné informace. Můžeme se domnívat, že po dobu existence cechů byly uloženy v cechovní pokladnici, kterou spravovali cechovní starší, do jejichž domu se pokladna po jejich zvolení obvykle stěhovala. Po zrušení cechů cechovní agenda zpravidla přecházela na nově vzniklá společenstva; uzavřené spisy, knihy a listiny se ukládaly spolu s dokumenty městské správy na radnici. V popise hostouňského městského archivu vyhotoveného G. Schmidtem pro *Mitteilungen des k. k. Archivrates* z roku 1916 se uvádí, že cechovní věci tvořily společně s horními záležitostmi zvláštní spisovou skupinu.³ Více písemných údajů o osudu cechovních písemností však není k dispozici.

Vzhledem k množství dochovaného archivního materiálu přirozeně předpokládáme ztráty dokumentů před jejich uložením v archivu.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech kovářů, zámečníků, kolářů, sklenářů, bednářů a hřebíkářů Hostouň vznikl vnitřním přesunem jedné úřední knihy a malé části spisů z archivního fondu Sdružený cech Hostouň (EL NAD 1412)⁴ (čj. SOAP/010-0745/2012 ze dne 22. listopadu 2012). Kniha počtů byla do tohoto archivního fondu převedena delimitací ze dne 21. 7. 2014 čj. SOAP/010-0530/2014. Při inventarizaci archivního fondu Cech krejčích Hostouň se totiž ukázalo, že kniha počtů nebyla vedena krejčovským cechem, ale cechem kovářů, zámečníků, kolářů, sklenářů, bednářů a hřebíkářů.

Archivní fond tak nyní tvoří dvě úřední knihy a malé množství spisů.

Obě úřední knihy byly vedeny v první polovině 19. století, do jedné z nich byli zapisováni nově přijatí tovaryši a učni, druhá představuje účetní knihu cechu.

Spisy inventarizovaného archivního fondu obsahují pouze osobní doklady členů cechu, především výuční a osvědčující listy. Výuční listy obdrželi učedníci, které mistr prohlásil za vyučené. Po přezkoumání průběhu učení staršími cechu, popř. přijetí mezi tovaryše, byl vyhotoven výuční list, na němž starší cechu potvrdili svými podpisy a přítiskem cechovní pečeti, že jmenovaný se řádně vyučil. Výuční listy nebyly předávány tovaryšům do vlastních rukou, ale podle druhého článku generálního cechovního řádu z roku 1731 byly originály výučních listů ponechávány v pokladnici cechu, u jehož mistra byl tovaryš vyučen, až do té doby, než se tovaryš někde ucházel o získání mistrovského práva. Dalšími zachovanými osobními doklady jsou osvědčující listy (atesty), na nichž cechovní starší osvědčují tovaryšům, že se při jejich cechu vyučili. Takový osvědčující list, zavedený

³ FENCL, Tomáš. *Archiv města Hostouň (1553) 1587–1944 (1946) : inventář* [tiskem nepublikovaná archivní pomůcka č. 181]. SOKA Domažlice, 2004, s. 2. Srov. SCHMIDT, Georg. Aus westböhmischem Archiven – Hostau. In: *Mitteilungen des k. k. Archivrates*, II. Band, Wien, 1916.

⁴ Tento archivní fond byl na základě skutečností zjištěných při inventarizaci v roce 2014 přejmenován na Cech hrnčírů, zedníků, tesařů a kameníků Hostouň.

generálním cechovním řádem z roku 1731, si měl každý tovaryš opatřit před odchodem na zkušenu neboli vandr.

Osobní doklady členů cechu byly uspořádány abecedně, aby zůstaly vcelku dokumenty téhož řemeslníka.

Jazykem archiválií je němčina. Papírové vazby obou knih jsou pomuchlané a poškozené prachem a hmyzem.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Torzovitě dochovaný archivní fond poskytuje jen omezené možnosti studia dějin cechu kovářů, zámečníků, kolářů, sklenářů, bednářů a hřebíkářů v Hostouni. Účetní kniha (i. č. 2) mapuje necelých deset let činnosti cechu, členstvo cechu lze jen mezerovitě zrekonstruovat na základě knihy přijímaného učňovského dorostu (i. č. 1) a nevelkého počtu osobních dokladů členů cechu (i. č. 3).

Mezi osobními doklady členů cechu (i. č. 3) si zaslouží pozornost mimořádně dobře dochovaný výuční list sklenáře z Hostouně Lorenze Polty z roku 1796 s vedutou Vídně a dále rovněž nepoškozený výuční list Johanna Reitmaiera z roku 1803, na němž zůstal neporušený otisk typáře hostouňského cechu kovářů, zámečníků, kolářů, sklenářů, bednářů a hřebíkářů. Okrouhlá pečeť má průměr 4 cm, v pečetním poli je rozčtvrcený štít, v jehož levém horním poli je znázorněna podkova, v pravém horním poli loukoťové kolo, v levém dolním poli překřížené klíče a v pravém dolním poli rozevřené kružidlo a v něm hoblík, opis je od pečetního pole oddělený linkou a perlovcem: SIGIL DES•ERSA : HANDWERCKS•D: SCHMIT•WAGNER•SCHLOSSER•BINDER••HOSTAV. Okraj pečetě lemuje vavřínový věnec.

Na výučním listu Mathiase Grübnera z roku 1777 se dochoval otisk pečetidla cechu zedníků a tesařů v Pivoni, které se rovněž pravděpodobně nedochovalo, navíc otisk typáře tohoto cechu se nenachází ani ve fondu Cech zedníků a tesařů Pivoň, ani v Archivu obce Pivoň a snad ani v jiném archivním fondu SOKA Domažlice.

Archivní fond Cech kovářů, zámečníků, kolářů, sklenářů, bednářů a hřebíkářů Hostouň obsahuje malé množství archiválií a rovněž jeho vypovídací hodnota je proto poměrně omezená. Vzhledem k tomu, že ani v archivním fondu Archiv města Hostouň se nenachází téměř žádné prameny přispívající k poznání činnosti cechovních organizací ve městě, bude ke studiu dějin cechu nutné probádat též archiválie obsažené ve fondu Velkostatek Horšovský Týn (uložený ve Státním oblastním archivu v Plzni).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech kovářů, zámečníků, kolářů, sklenářů, bednářů a hřebíkářů Hostouň uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 8. ledna. 2015

Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Domažlice. Archiv města Hostouň, i. č. 1, L1.

Státní okresní archiv Domažlice. Archiv města Hostouň, i. č. 4, L4.

Literatura

FENCL, Tomáš. *Archiv města Hostouň (1553) 1587–1944 (1946) : inventář* [tiskem nepublikovaná archivní pomůcka č. 181]. SOkA Domažlice, 2004.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

SCHMIDT, Georg. Aus westböhmischem Archiven – Hostau. In: *Mitteilungen des k. k. Archivrates*, II. Band, Wien, 1916.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

Seznam použitých zkratek

AM	Archiv města
AP	archivní pomůcka
EL	evidenční list
fas	fascikl
i. č.	inventární číslo
NAD	Národní archivní dědictví
SOKA	Státní okresní archiv
ukn	úřední kniha

Inventární seznam

Inventární číslo	Obsah	Časový rozsah	Evidenční jednotka číslo
------------------	-------	---------------	--------------------------

I. Knihy

1	Kniha přijatých tovaryšů a učňů
(Gesellen- und Jungenbuch bey den ehrsamen ...
deren Schmieden, Schlosser, Wagner, Glaser,
Binder und Nagelschmieden bey der Stadt Hostau
anfangend im Jahr 1803 den 26ten Dezember) | 1803–1820 | ukn 1 |
|---|--|-----------|-------|

Německy, 22 x 36 cm, papírová vazba

2	Kniha počtů
(Rechnungsbuch) | 1835–1843 | ukn 2 |
|---|--------------------------------|-----------|-------|

Německy, 18 x 22 cm, papírová vazba

II. Spisy

3	Osobní doklady členů cechu	1762–1833	fas 1

Název archivní pomůcky:	Cech kovářů, zámečníků, kolářů, sklenářů, bednářů a hřebíkářů Hostouň
Značka archivního fondu:	Cech k. z. k. s. b. h. Hostouň
Časový rozsah:	1762–1843
Počet evidenčních jednotek:	3 (2 úřední knihy, 1 fascikl)
Počet inventárních jednotek:	3
Rozsah v bm:	0,03
Stav ke dni:	8. 1. 2015
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	9
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 8. 1. 2015 čj. SOAP/010-0028/2015